
**ДО 85-річчя ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА
С. М. ЗЛУПКА**

УДК 330:88(477)

О. В. СТЕФАНІШИН,
професор, доктор економічних наук,
професор кафедри економіки України,
М. В. КІЧУРЧАК,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки України

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДОСЛІДНИК ЕКОНОМІЧНОЇ УКРАЇНИКИ

O. V. STEFANYSHYN,
Professor, Doctor of Econ.Sci.,
Professor of the Chair of Economy of Ukraine,
M. V. KICHURCHAK,
Assoc. Professor, Cand. of Econ.Sci.,
Assoc. Professor of the Chair of Economy of Ukraine

Ivan Franko National University of Lviv

A RESEARCHER OF THE ECONOMIC UKRAINICS

Поступу української економічної думки на зламі ХХ–ХХІ ст. сприяли наукова творчість та непересічний талант вченого і педагога Степана Миколайовича Злупка – доктора економічних наук, професора, академіка Академії економічних наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, у минулому – завкафедрою економіки України імені М. Туган-Барановського Львівського національного університету імені Івана Франка (1993–2006), головного наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України.

15 липня 2016 р. виповнюється 85 років від дня народження представника когорти видатних дослідників економічної історії та історії економічної думки України, основоположника нового наукового напрямку – екогомології, вченого та патріота Степана Миколайовича Злупка. Майбутній дослідник економічної україніки народився 15 липня 1931 р. у с. Дорожів Дрогобицького району Львівської області. Він був старшим сином у працьовитій селянській родині. У 1949–1951 рр. навчався на історичному факультеті Дрогобицького учительсько-го інституту, а з вересня 1951 р. – на історичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка, який у 1956 р. закінчив з відзнакою. Під час університетських студій Степан Миколайович зарекомендував себе як здібна і талановита особистість, здобув різнобічні та глибокі знання, навчився

© Стефанишин Ольга Василівна (Stefanyshyn Ol'ga Vasylivna), 2016; e-mail: olgastefanyshyn@gmail.com;

© Кічурчак Маріанна Василівна (Kichurchak Marianna Vasylivna), 2016; e-mail: Marianna_Kichurchak@ukr.net.

творчо і наполегливо працювати самостійно, що дало імпульс усьому його науковому життю. Це стало поштовхом для його подальших кроків на шляху наукового зростання — роботи на посаді старшого лаборанта кафедри політичної економії Львівського державного університету імені Івана Франка і вступу в 1958 р. до аспірантури, де керівником його дисертаційного дослідження "Аграрні програми політичних партій Галичини (кінець XIX — початок XX ст.)" був заввідділом економіки Інституту суспільних наук АН УРСР М.П. Герасименко.

У грудні 1960 р. Степан Миколайович достроково захистив кандидатську дисертацію на Вченій раді Київського інституту народного господарства і розпочав свою викладацьку діяльність у стінах Львівського державного університету імені Івана Франка на посаді доцента кафедри політичної економії. Того самого року вийшла друком і перша монографія молодого вченого "Ідейна боротьба навколо аграрно-селянського питання в Галичині (кінець XIX — початок XX ст.)". Успішна лекторська робота і вже чималий на той час науковий доробок стали підставою для зарахування його у 1964 р. до докторантури, проте у травні 1965 р. С.М. Злупка було звідти відкликано через патріотичні погляди, яких він не приховував, — це яскраво відобразилось у публікаціях та у виступах на конференціях. Втрата місця в докторантурі не стала перешкодою до подальших наукових пошуків, і в 1966 р. він подав до захисту докторську дисертацію "Економічна думка Галичини в другій половині XIX ст.", яку за існуючого тоді політичного режиму йому, на жаль, захистити не вдалося. Незламність наукових поглядів і патріотичність були винагороджені у 1969 р. опублікуванням другої монографії вченого "Економічна думка на Україні. Нариси історії розвитку економічної думки на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.". Проте період реакції, який супроводжувався посиленням ідеологічного тиску на представників української наукової еліти, тривав. У жовтні 1971 р. за звинуваченням у націоналізмі Степана Миколайовича було усунуто від викладацької роботи, а в січні 1972 р. — звільнено з університету. Час вимушеного безробіття та неможливості реалізувати себе був чи не найтяжчим у житті опального вченого, оскільки навколо його постаті штучно створили науковий вакуум. Лише у квітні 1972 р. С.М. Злупко зміг влаштуватися на посаду інженера до Львівського відділення Ради з вивчення продуктивних сил УРСР АН УРСР, у 1974 р. став молодшим науковим співробітником, а в 1975 р. був обраний за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника. Отже, виникла можливість для повернення до активної наукової діяльності. Значна роль у розкритті дослідницького таланту Степана Миколайовича належить М.І. Долішньому, який як керівник Львівського відділення Інституту економіки АН УРСР сприяв його роботі на науковій ниві.

Цілеспрямованість, наполегливість і незламність духу С.М. Злупка забезпечили написання ще однієї докторської дисертації — "Зайнятість населення та її регіональні особливості (методологія, методи, організація)", яку він захистив у 1989 р. У цьому самому році він став членом Наукової ради з проблем демографії і трудових ресурсів Академії наук СРСР. З'явилися нові віяння та нові люди, і в 1990 р. вченого-патріота після багаторічної опали запросили викладати до Львівського державного університету імені Івана Франка — спочатку на кафедру економічного та соціального планування, а згодом — економічної теорії. У 1991 р. С.М. Злупко здобув звання професора як підтвердження свого таланту, людяності та здатності протистояти обмеженості середовища. До Степана Миколайовича

прийшло й міжнародне визнання: у 1992 р. його обрано професором Українського Вільного Університету (Мюнхен, Німеччина) і запрошено за кордон читати лекції. У квітні 1993 р. за його ініціативою в університеті було створено кафедру економіки України, завідувачем якої він був до кінця свого життя. Організаційно-педагогічна діяльність С.М. Злупка на кафедрі економіки України заклала підвалини для формування нової генерації наукової еліти та підготовки економістів-державотворців як у стінах Львівського державного університету імені Івана Франка, так і за його межами. Фундаментом цього стала парадигма економічної україніки, розробником якої був Степан Миколайович і яка передбачала об'єднання вивчення економічної історії України, історії української економічної думки і національної економіки як джерел пізнання та основи засвоєння національних економічних цінностей. У незалежній Україні було відкрито нові горизонти для науково-педагогічної діяльності вченого – читання лекцій у Дрогобицькому педагогічному інституті імені Івана Франка, у Луцькому педагогічному інституті імені Лесі Українки, у Рівненському педагогічному інституті, робота кілька років поспіль професором Національного університету “Кієво-Могилянська академія”.

Палітра наукових інтересів Степана Миколайовича була досить широкою: теоретичні основи економіки; економічна історія та історія економічної думки; економіка України; застосування системно-кібернетичних методів у вивченні людського потенціалу, зайнятості та ринку праці; економічна освіта й культура; регіоніка. Потужним внеском С.М. Злупка в науку стала ідея “генетичного коду”, на підставі якої створено системну історію української економічної думки від найдавніших часів до сучасності із всебічною характеристикою головних етапів, напрямів і наукових шкіл, найвидатніших її представників. Новаторський підхід до висвітлення економічної історії України використаний у запропонованій авторській періодизації економічного розвитку на українських землях, в основу якої покладено фундаментальні наукові принципи щодо закономірностей та еволюції господарських форм, соборності українських територій і української культури. Головною ідеєю концепції вивчення та викладання історії економічної думки України, запропонованої Степаном Миколайовичем, є поступове нарощування господарської культури, генетична природа та спадкоємність економічного розвитку, ідей, доктрин і теорій, нові якісні форми яких зумовлені попереднім досвідом.

У консервативному напрямі економічної науки, яким є економічна історія, вчений так виклав матеріал, на таких джерелах і періодизації, з такими оцінками, як ніхто до цього не робив. Логіка дослідження С.М. Злупка передбачала використання системного підходу, адже історія економічної думки завжди розглядалася ним і як складова культури народу, його інтелектуальної історії, і як відображення та основа подальшого господарського поступу. Новаторство вченого полягає також у тому, що він уперше органічно поєднав національну і світову економічну думку на всіх етапах її історії, що забезпечило належну оцінку вкладу представників української економічної думки та єдність поступу економічної науки в усій багатогранності її напрямів і шкіл. Положення про те, що економічну теорію розвивали багато поколінь економістів усього світу, набуває особливого значення сьогодні, коли, реформуючи національну економіку, ми, не розібравшись, запозичуємо окремі доктрини, теоретичні конструкції та практичні моделі, сформовані західною економічною думкою, і опиняємось у своєрідних ментально-інститу-

ційних пастках. С.М. Злупко в історії української науки і культури мав особливу місію — повернути із забуття видатні імена, звільнити їх від фальсифікації та безпідставних звинувачень; він сміливо доводив право на існування української економічної думки як особливого феномену світової інтелектуальної історії та сучасної економічної науки. Серед плеяди українських вчених-економістів і мислителів, які є предметом гордості нації і держави, варто згадати В. Барвінського, Д. Журавського, О. Миклашевського, В. Навроцького, С. Подолинського, Т. Рильського, О. Русова, П. Чомпу, Й. Шимоновича, Ф. Щербину, М. Яснопольського та інших.

У науковій концепції національної економіки С.М. Злупка відображено необхідність її створення і подальшої розбудови на підставі об'єднання зусиль багатьох індивідів навколо національної ідеї, оскільки ані факт проголошення суверенітету, ані визнання міжнародною спільнотою, ані утвердження символіки та інших зовнішніх атрибутів державності ще не забезпечують формування цілісного економічного комплексу, підпорядкованого реалізації національних інтересів і пріоритетів. На 25-му році незалежності, коли Україна опинилася сам на сам з такими геополітичними викликами, як анексія Криму і тимчасова окупація окремих територій Донецької та Луганської областей, цей світоглядний підхід не тільки не втратив своєї актуальності, але й набрав нового звучання.

Протягом багатьох років, займаючись дослідженнями в галузі регіонального розвитку, С.М. Злупко розробляв концепцію регіонології як особливого наукового напрямку, який вивчає регіональні суспільно-економічні системи у їхньому розвитку, міжрегіональній взаємодії з національною та глобальною економіками та глибокому розумінні національних історико-культурних і соціально-політичних особливостей територіальної економіки. Наукова концепція регіонології також стала істотною складовою авторської моделі економічного націєзнавства. Степан Миколайович не раз наголошував, що регіональний розвиток і спрямована на управління ним державна регуляторна політика повинні підпорядковуватися загальнонаціональним пріоритетам і разом з тим забезпечувати оптимальні умови для розкриття та реалізації соціально-економічного потенціалу окремих територій.

Прогресивні ідеї вченого щодо економічного націєзнавства є співзвучними з теперішнім етапом утвердження України як незалежної і демократичної держави. Еволюційно-генетичний принцип має фундаментальне значення через те, що вітчизняні регіони тривалий час розвивались у складі чужих державних утворень з усіма наслідками, які з цього випливають. У контексті моделювання розвитку національної економіки та регіональних суспільно-економічних систем професор С.М. Злупко великого значення надавав економічній системології, оскільки жодні моделі та концепції, що склалися на ґрунті особливих економічних і соціальних відносин, іншої культури, не зможуть замінити вивчення національної дійсності та дослідження закономірностей її розвитку як цілісної, історично детермінованої системи.

Степан Миколайович є також фундатором екогеномології — наукового напрямку, який досліджує проблему органічного розвитку людини та довкілля. Його науковим пошукам були притаманні безмежна любов до рідної землі як основи єднання нації та розбудови громадянського суспільства, що базується на засадах демократії, справедливості і добробуту для всіх.

Найбільш повно авторську модель історико-економічного процесу і поступу національної економіки відображено у працях і навчальних посібниках професора С.М. Злупка, які є широко відомими як в Україні, так і далеко за її межами. З-під його пера вийшло понад 1600 наукових і науково-популярних праць, навчальних посібників і підручників, опублікованих у Німеччині, Великобританії, Канаді, США та багатьох інших країнах світу. Серед монографій потрібно виокремити такі: “Іван Франко – економіст” (Львів, 1992), “Михайло Туган-Барановський (український економіст світової слави)” (Львів, 1993), “Економічна думка України: від давнини до сучасності” (Львів, 2000), “Основи історії економічної теорії” (Львів, 2001), “Основи екогемології” (Львів, 2003), “Історія економічної теорії” (Київ, 2005), “Іван Франко та економічна думка світу” (Київ, 2006), “Перехідна економіка: сучасна Україна” (Київ, 2006), “Економічна історія України” (Київ, 2006), “Українська економічна думка: Хрестоматія” (Київ, 2006) тощо. У своїх багаторічних наукових дослідженнях відомий науковець постійно акцентував увагу на необхідності пізнання, освоєння і використання економічних культурних цінностей свого народу для підготовки економістів-державотворців, на вивченні економічних і соціальних процесів у нашій країні у глибокому взаємозв’язку минулого, теперішнього і майбутнього.

Степан Миколайович Злупко – лауреат Американського біографічного інституту за “Відданість науці та вірність людським ідеалам” у розділі “Видатного лідерства”, а Кембриджський Міжнародний центр (Великобританія) включив його ім’я до свого видання “П’ятсот перших визначних людей світу” та обрав Людиною року.

Дослідницьку працю С.М. Злупко плідно поєднував з підготовкою наукових кадрів, науково-організаційною та науково-громадською діяльністю. Під його науковим керівництвом підготовлено 5 докторів і понад 20 кандидатів економічних наук. Він був заступником голови Ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка, членом спеціалізованої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій Інституту регіональних досліджень НАН України, керівником наукового семінару при кафедрі економіки України з проблем національної економіки, членом управи Міжнародної асоціації українських економістів, дійсним членом і головою економічної комісії Наукового товариства Шевченка, членом редакційної колегії журналу “Регіональна економіка”.

Учений брав активну участь в житті університету та міста Львова. Він очолював Національну спілку наукових і педагогічних працівників Львівщини, брав участь у конкурсі “Програма реконструкції гуманітарної освіти в Україні”, де п’ять його підручників одержали гранти фонду “Відродження”. У 1997 р. Львівська обласна державна адміністрація нагородила дослідника почесною грамотою за особистий внесок у розробку економічної програми розвитку області; у 2003 р. Львівський університет присвоїв почесне звання “Науковець університету”; у 2005 р. всеукраїнська благодійна організація “Асоціація видавців та книго-розповсюджувачів” відзначила вченого грамотою за підручник “Історія економічної теорії”.

За самовіддану працю професора С.М. Злупка нагороджено відзнакою “За відданість науці та вірність людським ідеалам”, Відзнакою і Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, він є лауреатом премії імені М. Туган-Бара-

новського НАН України, лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

Щодо характеристики наукової спадщини, життєвого і творчого шляху професора С.М. Злупка доречним є термін "економічна україніка", оскільки його науковий доробок об'єднав в єдине ціле дослідження з історії економіки України та світу, історії економічної думки України та світу, теорії національної економіки, економічного націєзнавства та регіоналогії. Трактуючи єдність людини і довкілля в контексті культури та загального соціального поступу, поєднуючи глибоке і ґрунтовне вивчення минулого як основи теперішнього з науковим моделюванням майбутнього – національної перспективи, вчений залишив після себе широкий простір для світоглядного пізнання складних процесів і явищ розвитку національної економіки України на підставі використання еволюційно-генетичної та системної парадигм.

Життя і наукова творчість професора С.М. Злупка – це приклад натхненного служіння Україні, її народові та науці. Не буде перебільшенням і те, що світоглядна позиція Степана Миколайовича – людини, вченого і патріота – відповідає його улюбленим рядкам з вірша "Декадент" геніального українського письменника, громадського діяча і вченого Івана Франка:

*Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог!*

Минуло вже десять років, як Степан Миколайович відійшов у вічність, але його новаторські ідеї та наукові починання не втрачають важливості і актуальності для консолідації українського суспільства та зміцнення державотворчого потенціалу нації. Наукова спадщина вченого і пам'ять про нього залишаються з нами як джерело наснаги для творчої праці заради майбутнього України.
